

ברכת הלבנה כברכת ראייה או כמצווה חודשית

א. החיוב בברכת הלבנה

קראנו הבוקר בפרשת השבוע, (שמות י"ב),

(א) וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם לֵאמֹר:
(ב) הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֳדָשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה:

ומכאן למד רבי יוחנן במסכת סנהדרין (מב.),

ואמר רבי אחא בר חנינא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: כל המברך על החדש בזמנו - כאילו מקבל פני שכינה, כתיב הכא: החדש הזה וכתוב התם זה אלי ואנוהו. תנא דבי רבי ישמעאל: אילמלא (לא) זכו ישראל אלא להקביל פני אביהן שבשמים כל חדש וחדש - דיים. אמר אביי: הלכך נימרינהו מעומד.

בהתאם נצא הערב בע"ה לאחר ערבית לקיים ביחד את מצוות קידוש הלבנה.

ב. איזה סוג ברכה היא ברכת הלבנה?

באחד משעורינו הקודמים, הבחנו על פי הרמב"ם בשלושה סוגים של ברכות שונות,

רמב"ם, (הלכות ברכות פרק א ה"ד),

נמצאו כל הברכות כולן **שלשה מינים**,

[1] **ברכות הנייה** (ובלשונו ברכות הנהנין),

[2] **וברכות מצוות**,

[3] **וברכות הודאה** שהן דרך שבח והודיה ובקשה **כדי לזכור את הבורא תמיד וליראה**

ממנו.

גם ראינו שהחלק העיקרי של ברכות ההודאה, הן **ברכות הראיה**.
מי שרואה תופעה מיוחדת, או מקום שקרתה בו תופעה מיוחדת, מברך ברכה יעודית.

לכן מצאנו בלשון הרמב"ם בפרק י' בהלכות ברכות את הלכותיו של **הרואה** כדלהלן, ,

ה"י. **הרואה** בתי ישראל ביישובן מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם מציב ח גבול אלמנה

ה"ג. **הרואה** בריות נאות ומתוקנות ביותר ואילנות טובות מברך שככה לו בעולמו,

ה"ט. **הרואה** מקום שנעשו נסים לישראל כגון ים סוף ומעברות הירדן אומר ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם שעשה נסים לאבותינו במקום הזה

ובאותו פרק ממש, (פרק י'), כולל הרמב"ם גם את ברכת הלבנה, כשהוא פותח באותה לשון ממש.

הט"ז, **הרואה** קשת בענן מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם זוכר הברית ונאמן בבריתו וקיים במאמרו,

הרואה לבנה בחדושה מברך ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ששים ושמים לעשות רצון קוניהם פועלי אמת ופעולתם צדק וללבנה אמר שתתחדש עטרה תפארת לעמוסי בטן שהם עתידין להתחדש כמותה ולפאר ליוצרים על כבוד מלכותו ועל כל מה שברא ברוך אתה יי' מחדש החדשים.

אם לא בירך עליה בליל הראשון מברך עליה עד ששה עשר יום בחדש עד שתמלא פגימתה.

ג. פרטי ההלכות של ברכת הראיה

על פי האמור, היה עלינו להפעיל על ברכת הלבנה את הכללים הבאים הנוהגים בברכות הראיה,

- אין צורך לצאת ולחפש ארוע מיוחד, כדי לברך עליו.
- הרואה מברך מיד בראיה הראשונה.
- נשים חייבות בברכות כמו הגברים.

ואילו אנו לא נוהגים כך בכל שלוש הנקודות שמנינו.

- אנו מקפידים לחפש הלבנה החדשה בכל חודש ולברך את ברכת הלבנה.
- אנו מברכים רק לאחר 3 יממות מהמולד, או על פי מנהג החסידים רק לאחר 7 יממות מהמולד.
- אנו משתדלים להמתין מעבר ל 3 ימים ולברך רק במוצאי שבת.
- פטרנו את הנשים מברכת הלבנה.

בכל אלה אנו נוהגים למעשה על פי פסיקת השו"ע אורח חיים הלכות ראש חודש סימן תכו

סעיף ב. אין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם ובגדיו נאים.
סעיף ד. איו מברכין עליה עד שיעברו ז' ימים.

והוסיף המשנ"ב בשם המג"א בן המאה ה' י"ז,

(א) ונשים פטורות מלקדש הלבנה.

דהוי **מ"ע שהזמן גרמא**. ואף דכל מ"ע שהזמן גרמא נוהגות הנשים שמקיימות ומברכות עליהן מ"מ מצוה זו אין צריכין לקיימה משום דהם גרמו פגם הלבנה.

ד. ברכת הלבנה-ברכת ראיה חריגה

מכל אלה עולה שברכת הלבנה היא אומנם אחת מברכות הראיה, אבל זו ברכת ראיה מיוחדת.

הייחוד של ברכת הלבנה, נובע מהמעמד המיוחד שהגמרא נתנה לברכה זו.

שהרי הגמרא ראתה את המברך כמי שמקבל פני השכינה.

ואמר רבי אחא בר חנינא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: כל המברך על החדש בזמנו - כאילו מקבל פני שכינה, כתיב הכא: החדש הזה וכתוב התם זה אלי ואנוהו.
תנא דבי רבי ישמעאל: אילמלא (לא) זכו ישראל אלא להקביל פני אביהן שבשמים כל חדש וחדש - דיים. אמר אביי: הלכך נימרינהו מעומד.

ועוד, למדו זאת מגז"ש לפסוק בשירת הים, זה א-לי ואנוהו, עליו דרשו חכמים שהשפחה ראתה על ים סוף את השכינה ממש.

לכן החריגו חכמים את ברכת הלבנה ממעמדה כברכת ראייה רגילה, ונתנו לה מעמד של קבלת פני השכינה.

במילים אחרות, חכמים לא רואים בברכת הלבנה ברכה מזדמנת של ראייה, אלא הופכים אותה לברכה יזומה וקבועה, שכל אדם חייב לנהוג בה לכתחילה.

ולכן הוסיף גם הרמב"ם וכתב בהלכה י"ז הערה שלא מצינו בברכות הראייה האחרות,

וצריך לברך ברכה זו מעומד, שכל המברך על החדש בזמנו כאילו הקביל פני השכינה.

מאחר ומדובר בקבלת פני השכינה, יש לשוות למעמד ייחוד והדר. זו הסיבה שצורפו מצוות לברכת הלבנה על פיהם אנו נוהגים.

- יש לקבל פני השכינה בשמחה
- יש לקבל פני השכינה כשללבנה גודל מינימלי של 3 או של 7 ימים
- יש לקבל פני השכינה בבגדים מכובדים
- יש לקבל פני השכינה ברב עם
- יש לקבל פני השכינה ברחוב

את כל אלה מצאו חכמים דווקא במוצאי שבת, ודווקא בחוץ ברחוב שלידי בית הכנסת, כשאנו יוצאים לקבל פני המלך.

ה. החרגת הנשים מהמצווה

ומה על הנשים ועל החרגתם?

ככלל הנשים חייבות בברכות הראייה. ועוד, היינו מצפים שאם מדובר במעמד שמשותווה לקבלת פני השכינה, בוודאי שיש מקום לשלב בכך נשים?

אנו מאוד אוהבים לבחון את גישתו הלוגית והמודרנית של מנחם המאירי שחי בפרובנס במאה הי"ג. וכך כתב על הגמרא שלנו במסכת סנהדרין. בית הבחירה דף מב..

לאחר שהוא מביא את ההלכה הכללית, הוא מביא על פי הגמרא שמי שאינו בקיא שיברך ברכה קצרה,

ונשים ועמי הארץ שאין יודעין לברך מברכין בא"י אמ"ה מחדש חדשים.

אם אנו מבינים את המאירי כראוי, נשים מברכות ברכה קצרה, מאחר והן לא מצויות בברכות. לפי זה בהחלט היה מקום היום לצרפן למעמד המלא.

כיצד הסביר המשנ"ב את ההלכה שנשים תוחרגנה?

ונשים פטורות מלקדש הלבנה. דהוי מ"ע שהזמן גרמא. ואף דכל מ"ע שהזמן גרמא נהגות הנשים שמקיימות ומברכות עליהן מ"מ מצוה זו אין צריכין לקיימה משום דהם גרמו פגם הלבנה.

תשובתו הראשונה היא שמדובר במצוות עשה שהזמן גרמא. תשובתו השניה היא על דרך הסוד, הנשים על ידי חטאה של חווה גרמו להתמעטות הלבנה.

אנו לא נעסוק בדרך הסוד.

לגבי הפטור בגלל שמדובר במצוות עשה שהזמן גרמא, כבר הקשו עליו רבים כך. מ"ע שהזמן גרמא היא מצווה שמתחדשת במועד מסוים, כגון סוכה וציצית. לעומת זאת ברכת הלבנה כברכת ראייה, אינה תלויה בזמן מוגדר, אלא בראיה של תופעה חדשה בטבע.

כאמור לפי זה היום שנשים משתוות לגברים ביכולת הקריאה וההבנה שלהן, היה מקום לטפח את ברכת הלבנה גם אצל הנשים?

אלא נראה שהמעבר לברכת הלבנה במוצאי שבת, גרם למעשה להדרת הנשים, שהרי הנשים לא היו במקום דרך כלל.

ועוד, בגלל צניעות, לא היה נהוג לצאת בערבוב בין המינים לרחוב ולברך יחדיו את ברכת הלבנה. דברים מעין אלה כבר הזכירו כמה פוסקים שעסקו בדבר.

לסיכום,

- ברכת הלבנה שנסמכת על הפסוק החודש הזה לכם ראש חודשים, היא במהותה ברכת ראייה
- חכמים החריגו אותה, מאחר וראו כאן סמל של התחדשות, ומעין קבלת פני השכינה.
- כך הפכה הברכה מברכת ראייה אקראית לברכה מובנית ומתוכננת.
- הקיבוע של הברכה, העביר אותה למוצאי שבת. הזמן והמקום המיוחדים גרמו כנראה להדרת הנשים ממצווה יפה זו, וחבל.
- קהילת אוהל נחמה למדה מהמהלך הזה, לדחות את ברכת האילנות בתחילת חודש ניסן, לבוקר יום ששי, בשעה שציבור גדול-גברים ונשים, מברכים ברב עם על האילנות שהתחדשו ופרחו.

